

WHITE-COLLAR CRIME В «МОДНИХ ПІДЖАКАХ»

ТЕРТИШНИК Володимир - доктор юридичних наук, професор, академік академії політичних наук України

КОРНІЄНКО Михайло - доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України, лауреат державної премії України в галузі науки та техніки.

Розкриваються концепти, ознаки, форми та особливості економічної й так званої білокомірцевої злочинності в Україні в умовах трансформації економічних і суспільних відносин. Аналізуються засоби накопичення та збереження капіталу і впливу на суспільство, суспільно-політичні виклики, пов'язані з масштабами злочинності, проблеми протидії криміногенним факторам та удосконалення законодавства і діяльності правоохоронних органів.

Ключові слова: white-collar crime, економічна злочинність, білокомірцева злочинність, протидія злочинності.

Постановка проблеми

Економічна і політична криза в Україні все більше набирає загрозливих для суспільства і державотворення ознак гуманітарної кризи, потребує необхідності коректив кримінологічної політики, переосмислення історичних, економічних, правових, доктринальних та інституційних трансформацій.

Актуальність досліджуваної проблеми обумовлюється новими соціальними і правничими викликами, подальшими тенденціями розшарування населення на бідних і дуже багатих, новими обертами накопичення капіталу та розміщення його в офшорних зонах, недостатньою ефективністю роботи правоохоронних органів щодо протидії білокомірцевій злочинності.

Аналіз останніх наукових досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання даної проблеми, показує, що проблемі white-collar crime, незважаючи на активне вивчення її генезису та особливостей у зарубіжних країнах [6, 7, 9, 17, 18, 19, 30, 31, 32, 33], а також на певну увагу до економічної й організованої злочинності в цілому [1-8, 11-15, 21-29] та появу цікавих аналітичних оглядів і фахових публікацій юристів, економістів і політологів щодо концептуальних проблем виходу з кризового стану суспільства [7, 19, 20, 27], в юридичній науці ще приділяється недостатньо уваги особливостям і тенденціям вітчизняної white-collar crime та засобам їй протидії.

Метою даної роботи є визначення економічних, гуманітарних та правничих трансформацій для гармонізації розвитку суспільства і протидії white-collar crime злочинності.

Викладення основного матеріалу дослідження.

White-Collar Crime, яка інколи іменується «злочинністю еліт», сьогодні є одним із найбільш шкідливих та загрозливих демократичним суспільствам деструктивних явищ у сучасному світі. В історії криміналістичних досліджень першим, хто дав цьому явищу таку креативну назву, був американський дослідник Едвін Сатерленд [31], який підкреслював його здебільшого латентний, бізнесовий характер та суттєвий вплив на суспільні відносини.

Між тим, витоки цього явища в історії відомі з тих пір, як з'являлась будь-яка еліта, а серед неї і ті, які вважали себе «найбільш мудрими серед усіх мудрих» і, будучи позбавленими сумнівів совісті, бачили себе найбільш достойними жити краще за інших, таємно обдираючи ближніх та залишаючись в очах останніх добродіями.

Білокомірцева злочинність (white-collar crime) у сучасності криміналістичній доктрині зазвичай розглядається як діяльність осіб, які займають вагоме соціальне становище, користуються певним авторитетом у суспільстві та на міжнародному рівні, мають вплив на економічну та політичну ситуацію в окремих країнах чи на глобальному міжнародному рівні, проте, незважаючи на свій статус, умисно та систематично здійснюють антисоціальну діяльність, направлену на особисте збагачення чи збагачення певної групи осіб, використовуючи свій авторитет, посаду чи професію як інструмент вчинення злочину [19].

В арсеналі білокомірцевої злочинності, в силу тяжіння «залишатись в тіні», присутні зазвичай такі форми латентного збагачення, які важко викриваються та доводяться, тобто замасковані економічні, податкові та інші фінансові злочини й правопорушення: фіктивне підприємництво; податкове шахрайство; банківське шахрайство; зловживання антимонопольним становищем; інвестиційне шахрайство; маніпуляції на фондових біржах; шахрайство з фінансовими ресурсами; організація конвертаційних центрів; легалізація злочинних доходів, рейдерство тощо.

Дослідники виділяють такі загальні ознаки та особливості white-collar crime: економічний характер злочинів; ненасильницький характер злочинів, антисоціальний характер; завуальований характер злочинів, що мають тривалий ефект [19]; високий рівень латентності [9, с. 25-26]; тенденціями до транснаціонального характеру [18, с. 187-189] тощо.

Вітчизняна white-collar crime, не така вже й «біла та пухнаста», адже успадкувала багато варварських методів свого бізнесу попередників, виросла фактично з колишніх комсомольців, партійних босів, їх кумів, свах, внучатих племінників та інших про-

шарків і нащадків колишньої «еліти», яка свого часу здійснила «експропріацію експропріаторів».

У ті далекі роки революційних експериментів, підло закинувши в маси заклик «хто був ніким – той стане всім»... і реалізуючи гасла «розрушимо все до самих до підвалин», більшовизм пронісся над добротними українськими землями, наче смерч, знищуючи на своєму шляху до самого фундаменту старий устрій, пролетів, наче ординське плем'я, витоптавши навіть паростки гуманістичної цивілізації.

Відтак і сучасна вітчизняна white-collar crime з'явилась переважно не з якогось тіньового бізнесу, підпільних підприємств, «цеховиків» тощо. Вони, безумовно, були, але в умовах тоталітарного режиму не могли мати суттєвого впливу на суспільство і знаходились або під значним пресом влади, або під її кришою, або «відпрацьовували крадений ліс», пиляючи його в сибірській тайзі.

White-collar crime в нашій країні, як і в усіх пострадянських республіках, в основному вийшла з коридорів самої влади шляхом її своєрідного реверсного руху, привласнення державної власності та хамелеонського переодягання старих авторитетів тоталітарного режиму в лібералів та демократів.

Розповсюдженням є міф у стилі «теорії еліт», що СРСР розвалився тому, що буцімто різко впала ціна на нафту. Безумовно, постачання газу і нафти давало значний прибуток. Але СРСР не розвалювався, навіть коли не було прокладено Уренгойських та інших газопроводів, а з розпадом відомого Варшавського блоку значно зменшилась необхідність значних витрат на його фінансування, що давало значні можливості для самоінвестиційного розвитку. Не важко помітити, що якихось «майданів» чи навіть нятяків на масові протести чи революційні дії в той час не існувало. В тих умовах колесо історії самою владою було повернуто назад, і скоріш за все – задля вигоди, наживи та збереження і зміцнення самої ж влади. Цікавий факт – саме Президія Верховної ради України, будучи в повному складі укомплектована тодішніми партійними функціонерами правлячої компартії, прийняла рішення про заборону самої комуністичної партії у формі

указу, який за законами того часу мав набути силу закону лише тоді, коли був внесений на голосування підтриманий в самій Верховній Раді. Незважаючи на те, що цієї процедури не відбулось, а тим самим не отримало силу закону і рішення про заборону компартії, самі лідери цієї політсили приступили до самоліквідації своєї «альма матері» та енергійно приступили до формуванню капіталістичної економіки. Фантастичний реверс історії – капіталізм почав будуватися під керівництвом державних діячів з партійними квитками комуністичних функціонерів. Так виникла фактично нова «еліта». Та східна мудрість каже: «Коли караван повертається назад, попереду може опинитись кульгавий верблюд».

Найбільш масштабна схема самозбагачення чиновників від влади, в розпорядженні якої була вся державна і комунальна власність, полягала в застосуванні різних форм приватизації, прозваної журналістами «роздаванням слонів». Так, наприклад, той, хто міг мати доступ до коридорів влади, поспіхом отримував кредити в банківських установах (чим більше, тим краще), чи то на створення кооперативу, чи то на будівництво житла. Отримані гроші терміново обмінював на іноземні банкноти чи здавав будівельним кооперативам, які конвертували їх у доларову масу і починали будівництво... Оскільки видача кредитів набирала темпів і досягла несяжних розмірів – безповоротно настає інфляція. Для владної еліти це не біда – їх статки уже в іноземній валюті. А банківські установи друкують все нові і нові банкноти, інфляція з алюру переходить в галоп. Згодом Україна друкує свою унікальну національну валюту – купони. Хто раніше отримував кредити, починають їх поспіхом за мовчазною згодою «влади» повертати – з розрахунку один купон за один отриманий трьома роками раніше карбованець. Тобто представник «еліти», якщо отримав кредит в рублях, наприклад в еквіваленті 50 тис. доларів, то міг через три роки вернути купонами, в сумі, рівній отриманим рублям, що в еквіваленті буде рівнятися 100 долларам. У реальності це практично дозволяло так званім «новим руським» чи «червоним піджакам» побудувати двоповерховий будинок

за 50 доларів. Можна було і по-іншому, наприклад, отриманий «червоним директором заводу» кредит успішно потратить на скупку за безцінок у своїх наївних і підлеглих заводчан приватизаційних ваучерів, а відтак з червоного директора державного заводу перетворитись в його одноособового власника чи акціонерного співвласника з домінуючою долею акцій.

За такими схемами вітчизняні представники white-collar crime за співучасті чи при мовчазній згоді і бездіяльності самих чиновників від влади привласнили більшу частину колишньої державної власності. Фактично, в більшості своїй, саме так у країні сформувався перший осередок вельми багатих людей, фінансово спроможних впливати на політичні процеси в державі, сформувалась «нова еліта», яку в народі прозвали «красними піджаками», а скоріше колишні червоні функціонери влади швидко перефарбувались в лібералів та переодягались в бізнесменів. Ваучерна приватизація підприємств частково задовольняла апетити майбутніх олігархів. Згодом в хід йшли і штучне банкрутство та інші засоби.

Коли державної власності ставало все менше і менше, з'явилась уже не зовсім білокомірцева, в класичному її розумінні, форма переділу власності, така як рейдерство. Останнє часто супроводжувалось проплаченими рішеннями корумпованих судів та силовими захватами адміністративних споруд з допомогою приватних охоронних агентств, прозваних згодом «тітушками». Державна власність енергійно приватизувалась, перепродавалась, а валютні накопичення вивозились і продовжують вивозитись в зарубіжні країни, чим і інвестують економіку таких.

Окріплі нові нувориші взяли під контроль засоби масової інформації і процеси формування влади. Політтехнології стали прибутковим бізнесом. Засоби масової інформації, втягнуті в такі процеси, старанно ліпили зі звільнених з колоній «шнірів» і «крисятників» нових слуг народу, а скоріше слухняну прислугу олігархів, які швидко довели людей до зубожіння.

Олександр Гуров у статті «Сьогодні відбулось одержавлення мафії», аналізує

чи організовану та білокомірцеву злочинність в Росії, приходять до таких висновків: «Сьогодні відбулось одержавлення мафії. Її щупальця проникли в господарську, адміністративну сфери. Є вони і в культурі, і в спорті. Сьогодні оргзлочинність стала спокійнішою. Вона не проливає моря крові, діє витонченіше, більш цивілізовано, якщо можна так мовити. Від рекету і вибивання зубів повіям мафія перейшла до захоплення стратегічно важливих підприємств. Її сьогодні цікавить видобуток алмазів, випуск автомобілів – все те, де крутяться великі гроші... Сьогодні, за оцінками спеціалістів, 40 процентів підприємств бізнесу під контролем мафії... Організована злочинність трансформувалась в міжнародну без бою... Сьогодні розшарувалась і сама злочинність. Існують «солдати», «бики». Вони внизу ієрархічних сходинок. А наверху – «білі комірці». Їх головна задача – незаконне отримання надприбутку» [7].

Ситуація в Україні мало чим різниться. Нещадна вирубка карпатського лісу і його експорт, лобювання вигідних певним кланам законопроектів, підпорядкування власним інтересам родовищ добування газу та систем його постачання тощо стали реальністю нашого життя.

Приклади розслідування фактів замаху на незаконну приватизацію Одеського припортового заводу, приватизації Обленерго та підприємств Газпрому, багатьох інших резонансних кримінальних справ показують як реальну силу *white-collar crime*, так і її недоліки та ахіллесову п'яту.

Якщо з європейських країн *white-collar crime* існувала в тіні, воліла до збільшення впливу на суспільство, але завжди відчувала прес з боку влади, то в Україні в силу цивілізаційних трансформацій відбулась рідкісна перверсія традиційної динаміки розвитку цього явища - тіньова економічна злочинність та представники корумпованої влади і її ідеологічні перевертні в певний історичний момент пішли практично назустріч один одному, формуючи під гаслами економічної конкуренції ідеологічно об'єднаний новий суспільний уклад.

Відтак, до особливостей вітчизняної *white-collar crime* можна віднести – тісне

єднання з владою, безпринципність, нестримну тягу до надприбутку без урахування перспектив можливого краху самої держави, варіативність застосування не тільки економічних, а й насильницьких, заново винайдених методів переділу власності (рейдерство), наявність досвіду застосування системи гарантій збереження накраденого в офшорних зонах та тяжіння до збереження накопичених валютних цінностей саме там.

Вітчизняна білокомірцева злочинність існує в «комфортних» умовах *трансформацій суспільного устрою* від «розвинутого соціалізму» до ринкових капіталістичних відносин з урахуванням того, що механізми ринкової економіки у нас ще не повною мірою сформувались, знаходяться в стані розвитку, а також в умовах *перманентних реформ правової бази та ускладненнями державного контролю за фінансово-економічними процесами і реформами*.

White-collar crime в Україні відрізняється також спробами поставити під контроль інші корисливі злочинні угруповання та сформувати свої охоронні агентства з кримінальних і інших структур, створити свої приватні армії.

Слід зазначити, що до особливостей суб'єктів даної злочинності можна віднести недостатню їх готовність до ефективного інноваційного розпорядження отриманою власністю в силу того, що серед них мало опинилось технократів та фахових менеджерів складних технологічних процесів (здебільшого освіта у вищих партійних школах недостатня для цього), а як наслідок – нездатність до ефективних і взаємовигідних інвестицій отриманих капіталів, їх використання для розвитку економіки своєї держави, користування пагубною концепцією використання офшорних зон для збереження прибутків. Такі тенденції стають загрозливими для існування держави.

За даними Інституту міжнародної економіки Петерсона, з усіх найбільш багатих людей України більше 55% з них отримали свої багатства, завдячуючи зв'язкам з владою та завдяки добуванню і експорту сирця, тоді як в Норвегії, Фінляндії, Данії, Японії та багатьох країнах з високим рівнем життя населення такі форми збагачення взагалі

не спостерігаються. Розмір грошей українців, які знаходяться в офшорах, перевищив річний бюджет України. Згідно з даними міжнародної організації «Global Financial Integrity», українська «еліта» тримає в офшорах от \$117 до \$167 мільярдів доларів. Щорічно «в чорних дірах» офшорів зникає до \$8 - 10 млрд. з Української економіки [30].

Розмах збагачень, наближених до влади латентних мільйонерів, показує, що таких «успіхів» white-collar crime не мала в жодній країні.

Приватизувавши значну частину державної і суспільної власності, привласнивши та розпродавши значну частину природних ресурсів, прикарманивши та «наколядувавши» чимало грошей, навіть заробляючи на грандах, фондах і кредитах МВФ, доморощені нувориші з колишніми партійними квитками та комсомольськими значками, назвавши себе «новою елітою», принаймні скоріш за все розраховували на те, що, знищуючи комуністичні залишки минулої держави, якою вони ж і управляли, будуть жадані зі своїми грошима в Європі і сподівались на таке собі плавне входження до Європейського Союзу чи то поодинокі чи то разом зі своїми збіднілими, але терплячими кріпаками.

Розрахунки були явно примітивні. Їх гроші там залюбки беруть в обіг банківських установ, але їх самих там з їх менталітетом уже не чекають. Вони стали «нелюбими друзями» на заході і ненависними «баригами» в своїй країні. *Сучасний стан справ можна охарактеризувати як стан «турбулентності».*

Проблема протидії white-collar crime має вирішуватись системно в комплексі інтегративних заходів кримінологічного, правового й економічного характеру та реального відновлення курсу суспільства на побудову соціальної правової держави.

Для усунення криміногенних факторів та забезпечення безпеки держави потрібно здійснити наступне.

По-перше, продаж землі має бути заборонений до вирішення основного питання – розбудови правової соціальної держави.

По-друге, розробка надр має бути виключно в юрисдикції підприємств державної власності.

По-третє, з урахуванням антимонопольного законодавства і допущених його порушень при приватизації, поверненню в державну власність підлягають усі без винятку обленерго та інші стратегічні підприємства, які забезпечують енергетичну незалежність держави.

По-четверте, має бути відновлена і посилена кримінальна відповідальність за зловживання монопольним становищем.

По-п'яте, повернення з використанням адмінресурсу учасникам бізнесу так званого ПДВ потрібно скасувати (принцип рівності і антикорупційна складова).

По-шосте, необхідно збільшити податок на вивезений капітал, надаючи пільги на його ввезення в Україну.

По-сьоме, може краще ніж порушувати кримінальні провадження проти бізнесменів своєї країни, виштовхуючи їх за межі своєї землі та надаючи їм можливість зникати з держави, а потім розшукувати і висувати вимоги екстрадиції, які зазвичай ігноруються зацікавленими в грошах втікачів сильними державами, може варто розірвати угоди про співробітництво в кримінальних провадженнях та ставати офшорною зоною, або створювати банки з гарантованими збереженнями валютних вкладів без можливості їх конфіскації... Це питання потребує ретельного опрацювання з урахуванням усіх реалій сьогодення.

По-восьме, важливо сьогодні, на базі податкової поліції та «реформованих аж до скасування» підрозділів боротьби з економічною злочинністю колишнього МВС України, невідкладно створити Службу фінансових розслідувань з розширеними повноваженнями щодо протидії фінансовим та іншим економічним злочинам й злочинам проти власності та забезпечити ефективну професійну її діяльність.

По-дев'яте, важливо забезпечити незалежність від виконавчої гілки влади та забезпечити активізацію роботи таких контролюючих органів, як Рахункова палата України, різні агентства пошуку активів та ревізійні органи й органи фінансового моніторингу.

По-десяте, необхідно посилити кримінальні санкції за розкрадання чи інші незаконні форми збагачення в особливо ве-

ликих розмірах. Буде виправданим передбачити довічне позбавлення волі за здійснення найбільш тяжких господарських злочинів та злочинів проти власності, зокрема, передбачених ч. 5 ст. 185, ч. 5 ст. 186, ч. 4 ст. 187, ч. 4 ст. 189, ч. 4 ст. 190, ч. 5 ст. 191, ч. 3 ст. 199, ч. 3 ст. 206-2 ч. 3 ст. 209 Кримінального кодексу України, а також за найбільш тяжкі корупційні злочини.

Висновок

Суспільно-політична та правова криза в Україні обумовлюють необхідність дієвого розмежування влади і бізнесу, розробки комплексної програми протидії white-collar crime та іншій економічній і корисливій злочинності, включаючи програму «Україна без офшорів», «Нова інвестиційна програма», забезпечувати підтримку інвестицій у вітчизняну економіку, разом з тим, посилюючи відповідальність за здійснення найбільш тяжких господарських і корупційних злочинів та злочинів проти власності. Реформа правових основ діяльності правоохоронних органів має спрямовуватись на забезпечення їх незалежності та ефективної діяльності щодо протидії white-collar crime.

Перспективи подальшого дослідження проблеми вбачаються в удосконаленні кримінального права, розробці досконалого податкового права, законодавства про оперативно-розшукову та доказову діяльність.

Література

1. Бандурка О. М., Литвинов О. М. *Парадокси протидії злочинності*. Вісник Кримінологічної асоціації України. 2013. №3(10). 83-90.
2. Білоус В. В. *Проблеми розслідування фактивного підприємництва*: Автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.09. Національна юридична академія України імені Ярослава Мудрого. Х., 2004. 20 с.
3. Вербенський М. Г. *Транснаціональна злочинність: монографія*. Дніпро: Ліра ЛТД, 2009. 356 с.
4. Волобуєв А. *Криміналістична характеристика злочинів у сфері кредитних відносин*. Підприємництво, господарство і право. 2001. №7. С. 82-85.
5. Волобуєв А. Ф. *Розслідування і попередження розкрадань майна у сфері підприємництва: Навчальний посібник* / За ред. проф. О.М. Бандурки. Х.: Рубікон, 2000. 272 с.
6. Гуров А. *«Беловоротничковая» оргпреступность куда опаснее блатной*. Аргументы и Факты. 2015. № 47. 18 ноября. URL: http://www.aif.ru/money/corruption/aleksandr_gurov_belovorotnichkovaya_orgprestupnost_kuda_opasnee_blatnoy
7. Гуров А. *Сегодня произошло огосударствление мафии* URL: <http://bestlawyers.ru/php/news/newsnew.phtml?id=380&idnew=22260&start=0>
8. Дудоров О. *Злочини у сфері господарської діяльності: кримінально-правова характеристика: монографія*. К.: Юридична, 2003. 924.
9. Каменський Д. В. *Білокомірцева злочинність у США: поняття, системні ознаки та види*. Вісник Кримінологічної асоціації України. 2013. № 3. С. 21-30. URL: http://files.visnikkau.org/200001275-584a959418/Visnyk3_3.pdf
10. Корнієнко М. В. *Сучасний стан виконання антикорупційних вимог Європейського Союзу в Україні. Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі: матеріали Міжнародної наук.-практ.конф. 8 грудня 2017 р. Київ: Нац. акад.внутр.справ,2017. 118 - 121 с.*
11. Корж В. П. *Теоретические основы методики расследования преступлений, совершаемых организованными преступными образованиями в сфере экономической деятельности: Монография*. Харьков: Нац. ун-т внутр. дел, 2002. 412 с.
12. Курман О. В. *Методика розслідування шахрайства з фінансовими ресурсами*: Автореф. дис. канд. юрид. наук: 12.00.09 / Національна юридична академія України імені Ярослава Мудрого. Х., 2002. 20 с.
13. Ланд П. *Организованная преступность. Тайная история самого прибыльного бизнеса в мире* / Пер. с англ. М.: АСТ: Астрель, 2005. 192 с.
14. Лаурейн С. *Организованная преступность в США: проблемы и тенденции (80-е годы XX века – начало 2000-х годов)*. URL: mosgu.ru/nauchnaya/publications/scientificartides/2006/Laureyn.

15. Лисенко В. В. *Фиктивные фирмы: Криминалистический анализ: Монография.* К.: Парламентское издательство, 2002. 112 с.

16. Меденцев А. М. *Способи вчинення злочинів у сфері державних закупівель.* Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна. Серія "Право". №1151. 2015. С. 212-215.

17. Мельничук Т. В. *Генезис теории беловоротничковой преступности в криминалистике.* Вісник Запорізького національного університету № 2 (I), 2015. С. 192-199. URL: <http://www.law.journalsofznu.zp.ua/archive/visnik-2-2015-1/29.pdf>

18. Мельничук Т. *Некоторые проблемы криминологического изучения беловоротничковой преступности в период постмодерна.* Юридичний вісник. 2014. № 4. С. 185-190. URL: <http://inter.criminology.onua.edu.ua/?p=21120>

19. Мігдаль О. *White-Collar Crime: останні тенденції.* Юридична газета. 2017. 13 червня. URL: <http://jur-gazeta.com/publications/practice/kriminalne-pravo-ta-proces/white-collar-crime-ostanni-tendenciyi.html>

20. Міщенко В. *Шляхи подолання фінансово-економічної кризи в Україні.* Вісник Національного банку України. 2009. № 2. С. 3-7.

21. Никифоров А. С. *Об организованной преступности на Западе и в СССР.* Советское государство и право. 1991. № 4. С. 48-57.

22. Русанов Г. А. *Преступления на рынке ценных бумаг: Монография.* М., 2011. 160 с.

23. Сущенко В. Д. *Тіньова економіка та організована економічна злочинність: Навчальний посібник.* К. : МВС України. НАВСУ, 1999.

24. Таламанчук О. *Чем грозит деофишоризация украинским олигархам?* URL: <http://informat.com.ua/chem-grozit-deofshorizatsiya-ukrainskim-oligarham/>

25. Тертышник В. М. *Наперстки в білому одязі.* Іменем Закону. 1996. №26. С. 5.

SUMMARY

Drop-down concept, signs, forms, characteristics and mode of development, economic and so-called white-collar crime in Ukraine in terms of the transformation of the economic and social relations. Analyses tools the accumulation and preservation of capital and the impact on society, socio-political challenges related to the scale of the crime, the problem of combating white-collar crime and the improvement of legislation and enforcement.

Keywords: White-Collar Crime, economic crime, white-collar crime, counteraction to criminality.

26. Тертышник В. М. *Терзини не плачут, а бедным не до смеха или экономический прогноз юриста.* Именем Закона. 1992. №340. С. 7.

27. Тертышник В. М. *Этажи преступности и коридоры мафии.* Харьков, 1992. 40 с.

28. Тертышник В. М. *Від тоталітарності до правовладдя: доктринальні аспекти державотворення.* Право.ua. 2017. №2. С. 5-11.

29. Тимченко В. *Раскрытие хищений, совершенных под видом возмещения НДС по экспортным операциям.* Законность. 2001. №5. С. 9-12.

30. Трофимов А. *Миллиардеры-уголовники: 10 участников рейтинга Forbes, имевших проблемы с законом.* Форбс. URL: <http://www.forbes.ru/stil-zhizni-slideshow/167470-milliardery-ugolovniki-10-chlenov-spiska-forbes-imevshih-problemy-s-zak/slide/1>.

31. Sutheland E.H. *White Collar Criminality.* American Sociological Review. V. 1940. P. 1-12

32. Podgor E. *White Collar Crime in a Nutshell* / E. Podgor, J. Israel. St. Paul: West Group, 1997. 452 p.

33. *White-Collar crime. Offenses in Business, Politics, And the Professions.* Edited by Gilbert Geis And Robert F. Meir. New York: The Free Press, 1977. 357 p.